

О.Б. Коротич,
к.е.н., доц., доцент кафедри
державного управління
та менеджменту ХарPI НАДУ

РОЗВИТОК УКРАЇНИ В НАПРЯМКУ ДОСЯГНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ

Розглянуто питання європейської інтеграції України, яка має передбачати орієнтацію на прискорений соціально-економічний розвиток з метою забезпечити істотне підвищення рівня життя людей.

Ключові слова: європейська інтеграція, соціально-економічний розвиток, рівень життя людей.

Стратегічні пріоритети розвитку України на сьогодні визначаються її активним залученням до політико-економічного простору Європи, де наша країна, зважаючи на наявний потенціал, має відігравати одну з провідних ролей. Президент України В.А. Ющенко в телевізійному “Зверненні до Українського народу з нагоди першої річниці інавгурації” зазначив: “Приєднання до Європейського Союзу – головна стратегічна мета України” [20, с. 2]. На шляху до цієї мети перед Україною постає кілька складних завдань, пов’язаних, перш за все, із наближенням до європейських стандартів життя через істотне підвищення темпів соціально-економічного розвитку держави.

Проблеми підвищення рівня життя населення України знайшли відображення у працях Н. Гончарука, В. Кириленка, В. Кокіної, Д. Львова, Г. Осового, М. Папієва, І. Саханя, М. Шаповала та багатьох інших фахівців у галузі соціального розвитку. Належне теоретичне опрацювання та залучення відповідного статистичного матеріалу дозволяє виявити певні закономірності, тенденції та шляхи подолання проблем у цій царині.

Головна мета статті полягає в порівнянні статистичних даних щодо середньої заробітної плати працівників, встановлюваного рівня мінімальної заробітної плати, затвердженого прожиткового мінімуму, грошових доходів населення та інших показників, що дозволяють проаналізувати позитивну динаміку в підвищенні рівня життя в Україні в останні сім-вісім років та

можливість досягнення європейських стандартів, у тому числі за рахунок забезпечення високих темпів соціально-економічного розвитку країни.

Зростання життєвого рівня населення України можна оцінити через збільшення доходів тих, хто працює та створює національний продукт. Останніми роками в Україні відзначається стале зростання середньої заробітної плати: зі 177,5 грн у 1999 р. до 806,2 грн у 2005 р., тобто більше ніж у 4,5 раза, тоді як споживчі ціни виросли за цей період значно менше: на 77,8 %, або у 1,8 раза (таблиця, побудована на використанні широкого кола статистичних даних [3, с. 8 – 10; 4; 5, с. 1; 6, с. 6; 7, с. 8; 8, с. 1; 10; 15; 18, с. 2; 19; 22, с. 29] та власних розрахунках автора). У січні 2006 р. середньомісячна заробітна плата досягла 864,91 грн [9, с. 6].

На істотне збільшення середньої заробітної плати безпосередньо вплинуло поетапне підвищення рівня встановлюваної в країні мінімальної заробітної плати. Незважаючи на штучне встановлення рівня мінімальної заробітної плати, протягом останніх семи років в Україні простежується досить стійка прямо пропорційна залежність, згідно з якою середня заробітна плата приблизно в 2,4 раза перевершує мінімальну оплату праці (таблиця). Наприклад, у 2005 р. при середній заробітній платі 806,18 грн та мінімальній заробітній платі 332 грн таке співвідношення склало 2,428. Наявність коливання у співвідношенні аналізованих показників за окремими роками пояснюється лише часом застосування оновлених рівнів мінімальної заробітної плати та ступенем їхнього одномоментного зростання, бо індекси зростання мінімальної та середньої заробітної плати з 1999 по 2005 рр. майже збігаються: 448,6 проти 454,2 %, що свідчить про відповідність середньорічних індексів зростання.

Існування в Україні виявленої шляхом відповідних розрахунків тенденції практично відповідає світовим економічним закономірностям. Так, згідно з даними, що їх наводить Г. Осовий, “мінімальна зарплата... у більшості країн світу становить 35 – 40 % від середньої” [14]. Отже, законодавче збільшення мінімальної заробітної плати автоматично приводить до підвищення рівня

середньої заробітної плати працівників та наближення України до європейських стандартів життя.

Для оцінки рівня життя населення, що забезпечується середньою заробітною платою, важливо порівняти її з прожитковим мінімумом. До 2001 р. включно в Україні середньомісячна заробітна плата була нижчою за прожитковий мінімум тих, хто працює, але її випереджальне збільшення сприяло тому, що у 2002 р. середня заробітна плата склала 376 грн, що, нарешті, на 3 % перебільшило встановлений прожитковий мінімум у 365 грн. У наступні роки розрив між середньомісячною заробітною платою та прожитковим мінімумом істотно збільшився і склав у 2003 р. – 23 %, 2004 р. – 54, 2005 р. – 78 % (таблиця), що свідчить про підвищення рівня життя населення останніми роками.

Таблиця

Аналіз підвищення рівня життя населення в Україні

Показники	Значення показників за роками						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Зростання валового внутрішнього продукту до 1999 р., %	100,0	130,4	156,5	169,3	196,0	219,5	224,8
Зростання мінімальної заробітної плати до 1999 р., %	100,0	159,5	159,5	223,0	250,0	320,3	448,6
Рівень споживчих цін до 1999 р., %	100,0	125,8	133,5	132,7	143,6	161,2	177,8
Індекс споживчих цін, грудень до грудня попереднього року, %	119,2	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3
Мінімальна заробітна плата, грн	74,0	118,0	118,0	165,0	185,0	237,0	332,0
Індекс зростання мінімальної заробітної плати, %	-	159,5	100,0	139,8	112,1	128,1	140,1
Середньомісячна заробітна плата, грн	177,5	230,0	311,0	376,4	462,0	589,6	806,2
Індекс зростання середньомісячної заробітної плати, %	-	129,6	135,2	121,0	122,7	127,6	136,7
Співвідношення мінімальної та середньомісячної заробітної плати, %	41,7	51,3	37,9	43,8	40,0	40,2	41,2
Співвідношення середньомісячної та мінімальної заробітної плати, рази	2,40	1,95	2,64	2,28	2,50	2,49	2,43
Прожитковий мінімум для тих, хто працює, грн	220,1	263,2	331,1	365,0	365,0	382,0	453,0
Співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму тих, хто працює, %	33,6	44,8	35,6	45,2	50,7	62,0	73,3
Співвідношення середньомісячної заробітної плати та прожиткового мінімуму тих, хто працює, рази	0,81	0,87	0,94	1,03	1,23	1,54	1,78
Грошові доходи в розрахунку на одну особу, грн	103,3	146,3	187,3	278,5	318,2	389,8	539,5
Прожитковий мінімум у середньому на одну особу, грн	207,6	247,5	311,3	342,0	342,0	358,0	425,0
Співвідношення середніх грошових доходів та прожиткового мінімуму, %	49,8	59,1	60,2	81,4	93,0	108,9	126,9

У той же час треба звернути увагу на істотну диференціацію досягнутого рівня середньомісячної заробітної плати за регіонами України. Так, у м. Києві середньомісячна заробітна плата у квітні 2005 р. складала 1189,19 грн, у Донецькій області – 889,15, Дніпропетровській – 858,97, Запорізькій – 793,72 грн, тоді як у середньому по Україні її рівень склав 733,73 грн. У той же час, у Волинській області середньомісячна оплата праці на той період складала всього 525,72 грн, Хмельницькій – 523,51, Тернопільській – 502,87 грн, що становило лише 71,7 – 68,5 % від середнього рівня за економікою України [17] та перевищувало прожитковий мінімум (453 грн) тільки на 16,1 – 11,0 %. Таким чином, в Україні присутня істотна розбіжність у рівні життя представників різних регіонів (середньомісячна заробітна плата в м. Києві у 2,4 раза більше, ніж у Тернопільській області), що висуває додаткові завдання щодо досягнення європейських стандартів.

Досить гострою проблемою в Україні є також, те, що нинішня мінімальна заробітна плата, яку отримують чимало працівників, на сьогодні нижча за прожитковий мінімум. Так, на перший квартал 2006 р. рівень мінімальної заробітної плати в Україні було встановлено в розмірі 350 грн, що складає лише 72,5 % прожиткового мінімуму для працездатних осіб, у той час коли, за думкою експертів Євросоюзу, мінімальна заробітна плата має становити 2,0 – 2,5 прожиткового мінімуму [14], бо повинна, згідно з Європейською соціальною хартією, забезпечувати працівникам та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень.

Зараз співвідношення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму у Великобританії становить 6,4:1, Франції – 4,7:1, а в Латвії, Естонії й Польщі – лише 1,5:1 [14]. Для України досягнення навіть такого показника в найближчі роки є досить сумнівним як з економічних причин, так і через те, що є науковці та певні політичні сили, які всупереч об'єктивним вимогам часу впевнені в необхідності покласти край збільшенню мінімальної заробітної плати (а це, як зазначалося вище, безпосередньо вплине на рівень середньомісячної заробітної плати). При цьому треба також зважати на те, що,

по-перше, реально отримувана заробітна плата, щонайменше, на 16 % менша за нараховану, бо з будь-якої заробітної плати (навіть мінімальної) сплачуються податки; по-друге, “споживчий кошик”, за яким розраховується прожитковий мінімум в Україні, не включає низки життєво необхідних витрат; тому наближення до європейських стандартів у соціальній сфері в реальності виявляється ще більш проблемним.

Не на користь України також порівняння з іншими країнами світу щодо рівня погодинної оплати праці. Відомо, що в середині 1980-х рр. ООН заявила про те, що погодинна оплата праці нижча за 3 долари є неприпустимою, бо тоді людина втрачає стимул до роботи, починає красти та згодом поповнює лави безробітних [13]. В Україні мінімальна погодинна оплата праці, що може бути розрахована через мінімальну заробітну плату, у 8 разів нижча за встановлену межу, більше того, навіть середня погодинна оплата праці складає менше 30 % від зазначеного вище мінімального нормативу. Для порівняння: у 2004 р. середня погодинна оплата праці в Росії складала 1,7 дол., у Турції – 2,6, Польщі – 4,3, Кореї – 7,2, Японії – 12,3, Сполучених Штатах Америки – 16,4, а в Німеччині, що є найбільшою за населенням країною Європи, – 22,7 дол. [13].

Для більш повної визначеності щодо рівня життя, досягнутого в Україні, доцільно також звернути увагу на середні грошові доходи всього населення країни. За період з 1999 по 2005 рр. грошові доходи в розрахунку на одну особу зростали дещо більшими темпами (підвищилися у 5,22 рази), ніж середньомісячна заробітна плата (збільшилася у 4,54 рази), та досягли рівня у 539,5 грн, що на 27,5 % більше, ніж середній прожитковий мінімум (див. таблицю). Випереджальне зростання грошових доходів населення було забезпечено значним збільшенням соціальних виплат, у тому числі встановленням мінімальної пенсії на рівні прожиткового мінімуму непрацездатних осіб, що у 2005 р. склав 332 грн. При цьому на початку 2005 р. спостерігалася “аномальна ситуація” [12], коли за мінімальної заробітної плати 262 грн мінімальна пенсія становила 332 грн. Ці показники зрівнялися лише

1 вересня 2005 р. через те, що мінімальна заробітна плата була підвищена до рівня мінімальної пенсії.

З одного боку, зняття перекошу щодо перевищення соціальних виплат над мінімальною заробітною платою є позитивним моментом, з іншого – людина, що працює, має не тільки значно більше витратити на відновлення власних сил, одяг та транспорт, але й забезпечувати через певні відрахування поповнення Пенсійного фонду України, який потребує все більших надходжень. Наприклад, середній розмір пенсійної виплати на кінець 2005 р. становив 384,6 грн, що на 21,6 % більше, ніж на початку року [2, с. 6]. У поточному році також очікується постійне зростання пенсійних виплат, зважаючи на те, що Законом України “Про Державний бюджет України на 2006 рік” затверджено такі показники прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність: з 1 січня – 350 грн, з 1 квітня – 359 грн, з 1 жовтня – 366 грн [1, ст. 65].

Складність забезпечення таких пенсійних виплат, по-перше, пов’язано з тим, що на 11 мільйонів найманих працівників в Україні припадає 13 мільйонів пенсіонерів [16], по-друге – з низьким рівнем заробітної плати, що є базою для відрахувань до Пенсійного фонду, тому держава змушена закладати до бюджету країни значні дотації на виплату пенсій. Загальновідомо, що Рада Міністрів Європейського Союзу 21 грудня 2005 р. визнала Україну країною з ринковою економікою, а 17 лютого 2006 р. цей статус визнали США. Тим не менше сьогоднішній стан справ щодо виплати значних дотацій на оплату комунальних послуг та підтримку Пенсійного фонду України не можна визнати ринковим, бо держава бере на себе зобов’язання покривати різницю між мінімальними потребами населення й реальними доходами, замість того, щоб зобов’язати роботодавців підвищити оплату праці тих, хто працює, привівши її у відповідність до світових стандартів.

Можливо, частина підприємців не витримає збільшеного навантаження щодо підвищення частки заробітної плати у собівартості продукції та зростання всіх виплат, що нараховуються на фонд оплати праці, але навряд чи Україні потрібні підприємства, що є рентабельними лише за рахунок держави та

надексплуатації працівників. Що стосується оплати праці працівників бюджетної сфери, то покриття додаткових витрат можливе на основі збільшення надходжень з небюджетної сфери та економії коштів, що спрямовуються на дотації малозабезпеченим сім'ям. Крім того, для забезпечення зростання рівня життя в Україні, треба підвищити темпи розвитку економічної бази держави, причому не за рахунок зниження витрат на оплату праці (частка яких у собівартості продукції наразі досить низька), а через інноваційний розвиток підприємств та отримання значно вищого обсягу валового внутрішнього продукту.

Порівняно з найбільшими країнами Європи, які за класифікацією ООН мають статус найбільш розвинених держав, на начало третього тисячоліття Україна мала значно менший обсяг валового національного продукту (у розрахунку на душу населення він був у 22 рази менший, ніж у Німеччині, у 20 разів менший, ніж у Франції, та майже в 16 разів менший, ніж у Великобританії, які за цим показником займають, відповідно, 3, 4 та 5-те місця у світі) [21, с. 67]. Таким чином, неспроможність забезпечення Україною європейських стандартів життя має глибоке об'єктивне підґрунтя. Це не означає, що зараз не треба збільшувати встановлюваний рівень мінімальної оплати праці, однак без значних досягнень в економіці таке підвищення досить обмежене і не може досягати європейських орієнтирів.

Фізичний обсяг валового внутрішнього продукту в Україні найнижчий рівень пройшов у 1998-1999 рр., але, попри подальше покращання економічної ситуації, у 2004 р. цей показник склав лише 60 % від досягнутого в 1990 р. [22, с. 29]. Оскільки у 2005 р. реальний валовий внутрішній продукт, порівняно з 2004 р., становив 102,4 % [5, с. 1], то наближення до досягнутого в 1990 р. рівня склало лише 1,5 %. При цьому треба мати на увазі, що європейські країни не очікуватимуть наближення України до їхнього рівня соціально-економічного розвитку, а розвиватимуться далі (є прогнози щодо зростання світової економіки в найближчі 15 років на 80 % [11, с. 13]). Таким чином, для того щоб Україна в найближчій перспективі змогла досягти рівня найбільш

високорозвинених країн світу (до яких вона за своїм потенціалом обов'язково має належати), треба забезпечити достатньо високі (значно вищі за світові) темпи її соціально-економічного розвитку.

У цілому проведені дослідження надають змогу дійти таких висновків:

– в останні роки в Україні спостерігаються досить високі темпи підвищення доходів населення, але при цьому зберігається значне відставання країни від європейських стандартів життя;

– покращання ситуації можливе через державне регулювання рівня мінімальної заробітної плати з метою підвищення в Україні вартості робочої сили та вирішення цим шляхом низки соціальних проблем, а також через стратегічну орієнтацію держави й державних органів влади на прискорене зростання економіки країни.

Подальші дослідження в напрямку досягнення Україною європейських стандартів життя мають стосуватися розроблення комплексної системи першочергових заходів, що забезпечать прискорений соціально-економічний розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про Державний бюджет України на 2006 рік” // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 250-251. – С. 6-15.
2. Постанова Кабінету Міністрів України “Про підсумки соціально-економічного розвитку України у 2005 році та заходи щодо поліпшення економічної ситуації” // Уряд. кур’єр. – 2006. – № 53. – С. 6-7.
3. Бюджет 2004 року: Друге читання // Уряд. кур’єр. – 2003. – № 223. – С. 8-10.
4. Економіка України за 2003 рік // Уряд. кур’єр. – 2004. – № 12. – С. 7.
5. Економіка України за 2005 рік // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 17-18. – С. 1, 6-7.
6. Економіка України за січень 2005 року // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 15. – С. 1, 6.
7. Економіка України за січень 2006 року // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 15. – С. 1, 8.
8. Економіка України за січень-грудень 2004 року // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 36. – С. 1, 5-6.
9. Економіка України за січень-лютий 2006 року // Уряд. кур’єр. – 2006. – № 56. – С. 1, 6.
10. Індeksi споживчих цін (індекси інфляції) по Україні за 1991 – 2005 роки // Уряд. кур’єр. – 2006. – № 5. – С. 4.
11. Індія і Китай стануть економічними велетами // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 20. – С. 13.
12. *Кириленко В., Кокіна В.* Зарплати зростуть, а в пенсіях не буде зрівнялівки // Уряд. кур’єр. – 2005. – № 27. – С. 5.
13. *Львов Д.* Мы рабы государства // www.aif.ru.

14. *Осовий Г.* Проблеми зарплати на шляху до євроінтеграції // Уряд. кур'єр. – 2005. – № 111. – С. 16.
15. *Панієв М., Шаповал М.* Соціальні орієнтири державного бюджету // Уряд. кур'єр. – 2003. – № 213. – С. 4.
16. Пріоритети у соціальній політиці // Уряд. кур'єр. – 2005. – № 195. – С. 4.
17. Рівень зарплати перевищує індекс зростання споживчих цін // Уряд. кур'єр. – 2005. – № 102. – С. 5.
18. Рівень соціального захисту не знизиться // Уряд. кур'єр. – 2005. – № 7. – С. 1, 2.
19. *Сахань І., Гончарук Н.* Робота і зарплата: два кити соціального добробуту // Уряд. кур'єр. – 2006. – № 36. – С. 4.
20. Телевізійне Звернення Президента України Віктора Ющенка до Українського народу з нагоди першої річниці інавгурації // Уряд. кур'єр. – 2006. – № 14. – С. 1-2.
21. Територіальне управління: проблеми, рішення, перспективи: [Монографія] / В.В. Корженко, Г.С. Одінцова, Н.М. Мельтюхова та ін.; За заг. ред. проф. В.В. Корженка. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2004. – С. 63-77.
22. Україна у цифрах у 2004 році: Стат. довід. / За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за випуск В.А. Головка. – К.: Консультант, 2005. – 264 с.

Korotych O.B. Ukraine's Development in Direction of Reaching European Living Standards.

The integration of Ukraine to the European space must fore see orientation on accelerated social-economical development, which have to provide essential increase of the level of people life.

Key words: European space integration, social-economical development, level of people life.

Коротич Е.Б. Развитие Украины в направлении достижения европейских стандартов жизни.

Рассмотрены вопросы европейской интеграции Украины, которая должна предвидеть ориентацию на ускоренное социально-экономическое развитие с целью обеспечения повышения уровня жизни людей.

Ключевые слова: европейская интеграция, социально-экономическое развитие, уровень жизни людей.